

**DEBATS INTERGENERACIONALS EN
ENTORNS UNIVERSITARIS.
UNA EXPERIÈNCIA A LA UNIVERSITAT
DE LES ILLES BALEARS**

Debats intergeneracionals en entorns universitaris. Una experiència a la Universitat de les Illes Balears

Carmen Orte Socias
Margalida Vives Barceló

Resum

L'educació al llarg de tota la vida s'ha configurat com un element bàsic per al desenvolupament de l'envelliment actiu i de la qualitat de vida de les persones grans. Un col·lectiu, aquest, que cada any presenta un major nombre de persones, causat, entre d'altres, per l'augment de la qualitat de vida i de l'esperança de vida. Aquest fet fa que les relacions intergeneracionals, en àmbits familiars, laborals i comunitaris siguin una realitat a la nostra societat.

Aquest capítol presenta l'experiència d'aprenentatge en un entorn universitari a través dels diàlegs intergeneracionals. A partir de la confluència de competències i continguts de dues assignatures (una del grau de Pedagogia i una altra de la Universitat Oberta per a Majors), s'ha pogut fer realitat una proposta didàctica basada en el diàleg, l'intercanvi d'opinions, de reflexions i de vivències, que ha fet possible la conscienciació de la importància de les relacions intergeneracionals, l'eliminació de pensaments negatius vers les altres generacions (mites i estereotips) i la comprensió entre generacions, especialment important si tenim present que hi han participat futurs professionals de l'educació.

Resumen

La educación a lo largo de toda la vida se ha configurado como un elemento básico para el desarrollo del envejecimiento activo y la calidad de vida en las personas mayores. Un colectivo, el de personas mayores, que cada año presenta un mayor número de personas, debido, entre otros factores, al aumento de la calidad de vida y de la esperanza de vida. Este hecho provoca que las relaciones intergeneracionales, en ámbitos familiares, laborales y comunitarios estén presentes en nuestra sociedad.

Este capítulo presenta la experiencia de aprendizaje en un entorno universitario, a través de los diálogos intergeneracionales. A partir de la confluencia de competencias y contenidos de dos asignaturas (una del Grado de Pedagogía y otra de la Universitat Oberta per a Majors), se ha hecho realidad una propuesta didáctica basada en el diálogo, el intercambio de opiniones, de reflexiones y de vivencias, que ha hecho posible la concienciación de la importancia de las relaciones intergeneracionales, la eliminación de pensamientos negativos hacia otras generaciones (mitos y estereotipos) y la comprensión entre generaciones; aspectos, estos, que cobran mayor relevancia al participar en esta propuesta didáctica futuros profesionales de la educación.

1. Els programes universitaris per a persones grans

De tots ja és conegut l'augment del nombre de persones grans al món i la progressió permanent que el col·lectiu de persones grans experimenta i experimentarà. A l'augment del nombre de persones grans s'ha d'afegir el fet que vivim més anys (l'esperança de vida a Espanya és de 80,1 anys per als homes i de 85,6 anys per a les dones, segons Abellán i Pujol, 2016) i amb millor qualitat de vida (Muñoz, 2012); per exemple, a Espanya, Abellán i Pujol (2016) confirmen que la població més gran de 65 anys conforma el 18,4% de la població total (un 5,8% són més grans de 85 anys), mentre que l'expectativa per a 2061 és que la població més gran de 65 anys a Espanya sigui del 38,7% de la població total. A aquest fet cal afegir dos elements: el col·lectiu de persones més grans de 65 no és el que més processos migratoris emprèn (Morón-Marchena, 2014), i la reducció, en alguns casos, de la vida laboral (Camacho, 2006). En definitiva, cada vegada hi ha més persones més grans de 65 anys, amb millor qualitat de vida i amb més temps per, entre d'altres coses, formar-se (Morón-Marchena, 2014); persones que tenen un rol molt important al seu entorn i a les seves comunitats (Subirats, 2011).

Clarament aquest fet ha tengut conseqüències en tots els àmbits, a nivell individual, familiar, comunitari i polític. Prova d'això són les nombroses iniciatives que no sols potencien un envelliment qualitatiu, sinó que se n'han impulsat diverses a nivell mundial, com l'envelliment actiu, la qualitat de vida i l'aprenentatge al llarg de tota la vida. A manera d'exemple, dues fites: la inclusió per primer cop del terme «envelliment actiu» a l'OMS (2002, Pinazo-Herrandis et al., 2016) i la declaració de l'Any Europeu de les Persones Grans i de la Solidaritat entre Generacions el 2012.

Un dels factors que ha esdevingut clau per a aquestes fites mencionades anteriorment és l'educació. La potencialitat de l'educació no sols s'ha d'entendre com un dret que recullen diferents lleis internacionals, com ara la Declaració Universal dels Drets Humans (ONU, 1948) i l'article 27 de la Constitució espanyola, que confirma que tots tenim dret a l'educació. L'educació, com a tal, ha de proporcionar competències, habilitats i coneixements per poder adaptar-se i contribuir a la societat, amb l'objectiu de ser inclosos de forma satisfactòria en les dinàmiques familiars, comunitàries i socials i per potenciar una salut física, psicològica individuals; a més, cal tenir present que l'augment de l'esperança de vida ha fet que al grup de persones més grans de 65 anys conviuen diferents generacions, amb experiències vitals diferents (Montero i Bedmar, 2010, citat a Muñoz, 2012), especialment si tenim present el gènere de la persona gran (per citar sols un exemple de com es configuraven les persones cuidadores, especialment les dones, quan a la família hi havia persones dependents), persones que al llarg de la seva vida han hagut d'adaptar-se a una societat constantment canviant (Camacho, 2006). A les dimensions socials i individuals, cal afegir la dimensió cultural i l'econòmica. Per exemple, la taxa de risc de pobresa per a la població més gran de 65 anys era la més alta abans de

la crisi econòmica (prop del 25% el 2008), en canvi, en els darrers informes la taxa del grup de més de 65 anys és la més baixa, de l'11,4%, davant el 26% del grup de persones d'entre 16 i 29 anys. Aquest fet probablement es pot relacionar amb l'augment de llars intergeneracionals (Abellán i Pujol, 2016). Tot i que també cal tenir present un dels reptes que la nostra societat ens planteja: la solitud, tant objectiva com subjectiva, i l'aïllament social i/o emocional que pot provocar.

Com enfocar, doncs, l'educació al llarg de tota la vida? La UNESCO ho contextualitzava ja no sols com una adquisició de coneixements i destreses en persones d'edat, sinó que incorporà els processos d'aprenentatges relacionats amb actituds i comportaments que en potencien la participació social (Morón-Marchena, 2014). Les primeres bases les podem identificar a l'Informe Delors (1996), en què se cita per primer cop el concepte «educació al llarg de tota la vida». Certament, no sols cal atendre les necessitats, els interessos i les posicions vitals de cada una de les persones grans, sinó que cal enfocar-ho tot des d'un model que Muñoz (2012) denomina «d'autorealització i expressió», tot deixant de banda els models basats en l'entesa de les persones majors des de prejudicis (model de rebuig), des de la simple satisfacció de necessitats (model d'assistència) o d'interessos (model de participació). En altres paraules, cal entendre l'educació com una inversió individual i social (Camacho, 2006) que tingui presents les necessitats, les inquietuds i els interessos actuals i futurs d'aquest col·lectiu (Camacho, 2006).

En aquest sentit, doncs, caldrà tenir presents els principis bàsics de caràcter vitalici de l'educació, la seva unitat i globalitat i universalitat (Morón-Marchena, 2014). Per a García i Troyano (2006), un dels elements importants dels programes educatius destinats a persones grans és la presa de consciència del propi procés d'envelliment i la reconstrucció de la seva pròpia història de vida, tot reforçant la seva identitat i aconseguint la integració del passat en el present (Viguera, 2001). En definitiva, rompre estereotips i edatismes, donar veu a les persones grans i fomentar el seu esperit reflexiu, tot aprofitant al màxim la seva experiència vital.

2. Experiències intergeneracionals a les universitats

Les relacions intergeneracionals no sols es configuren com uns espais compartits entre diferents generacions, sinó que potencien una interacció (Newman i Sánchez, 2007) que promou respecte i comprensió entre aquestes generacions, amb l'objectiu de fomentar comunitats més cohesionades (Hatton-Yeo, 2015). Com es pot comprovar a Amer, Pascual i March (2016), fomentar aquestes relacions per potenciar valors relacionats amb la solidaritat, l'equitat i la participació és una constant al llarg dels programes intergeneracionals. Lirio i Morales (2012) complementen aquesta definició aportant a la seva conceptualització el fet que són un espai de reflexió i d'aprenentatge entre generacions.

En un primer moment, es pot suposar que les generacions que comparteixen espais intergeneracionals poden estar molt allunyades entre sí; és a dir, que molts programes mencionen el distanciament entre generacions com a punt de partida; altres mencionen (in)solidaritat familiar, aïllament, manca de suport social adequat, baixa autoestima i estereotips negatius (Sánchez, Kaplan i Sáez, 2010); no obstant aquests autors, i en referència a les generacions de persones grans i de joves (objecte del nostre estudi), les distàncies no són tan grans. Per justificar-ho, se citen les dades del CIS de 2009, en què es menciona com a principal preocupació dels joves de 18 a 24 anys l'atur, en segon lloc, l'econòmic i, en tercer, la llar. Per a les persones grans, són les mateixes, però invertides la primera i la segona (en comptes de l'atur, les pensions).

Espais compartits que potencien valors, autoconeixement i eliminació d'estereotips són constants als programes intergeneracionals, no obstant això, no s'ha d'oblidar el caràcter educatiu individual d'aquestes experiències. Tal i com cita Viguera (2001) a García i Troyano (2006) han de contemplar:

- conèixer les potencialitats individuals d'aprenentatge,
- afavorir, a través de la informació, l'eliminació de prejudicis i mites vers el procés d'envelliment i l'eliminació de l'edatisme,
- ajudar a treballar en el temps disponible les tres àrees fonamentals de la qualitat de vida (física, psíquica i social),
- aportar elements per poder adaptar-se a les noves realitats socials, per exemple en el tema de les noves tecnologies,
- promoure la salut a través de l'autocura i el foment de l'autonomia, i
- donar suport i formació al model de l'envelliment actiu.

Contextualitzar l'experiència educativa a la universitat té com a objectiu no sols el fet de potenciar l'aprenentatge al llarg de tota la vida, sinó que incorpora un recorregut ja iniciat fa anys a Espanya en l'educació universitària per a persones grans. Aquests inicis els podem situar ara ja fa quasi quatre dècades, el 1978, amb la creació de la primera Aula de Tercera Edat a la universitat; programes que tenien ja com a referent experiències prèvies realitzades a França pel professor Vellas i que als anys vuitanta a Espanya tingueren una gran expansió (García i Troyano, 2006). Des dels orígens, es presenten dos models, un que incorpora programes universitaris per a persones grans al sistema universitari mateix, com a estudis reglats; com el cas de la Universitat Oberta per a Majors (UIB). Independentment del model, cal tenir present la particularitat de les demandes per aconseguir la màxima participació i facilitar l'accés a la universitat (Leal, Toribio i Sotomayor, 2009; citat a Morón-Marchena, 2014).

La participació activa dels alumnes universitaris grans la podem situar, en un primer moment, en la seva implicació com a element avaluador (Jiménez, Palmero i Luís, 2013), seguida, en altres moments per intercanvis intergeneracionals puntuals, com ara les trobades intergeneracionals (Martínez, 2014), destinades a eliminar estereotips, prejudicis, imatges errònies negatives entre joves universitaris i persones grans.

A nivell internacional són diversos els treballs intergeneracionals realitzats en l'entorn universitari, per exemple al llarg d'un curs (Shippee, Schafer i Pallone, 2008), d'un semestre (Tam, 2014, i Clyne, Cordella, Schüpbach i Maher, 2013) o de forma puntual (dues trobades), com els treballs presentats per Zucchero (2010) o Loe (2013). Alguns dedicaren més específicament el treball a les noves tecnologies i l'esclatxa digital, com Corrigan, McNamara i O'Hara (2013), o a futurs professionals de la gerontologia (Krout, et al., 2010; Ortiz, Cross i Day, 2012, i Hantman, Oz, Gutman, i Criden, 2013).

A nivell espanyol es pot destacar l'experiència d'alumnat universitari de grau de Magisteri d'Infantil amb els alumnes de la Universitat dels Majors de la Universitat de València (Pinazo-Herrandis, 2016), el qual, a més de treballar en l'eliminació d'estereotips, va permetre incorporar i obtenir diferents visions dels participants. Per als autors, el contacte directe a través de la transmissió d'experiències vitals permet un canvi actitudinal i el fet d'entendre millor els problemes socials que afecten totes les generacions. De fet, els quatre objectius del programa foren: a) establir un diàleg sobre l'educació al llarg de tota la vida entre persones de diferents generacions que mostrin perspectives diferents de l'educació i de la vida; b) transmetre, compartir i donar valor als testimonis orals i a les històries de vida dels participants, tot donant un valor a les seves aportacions per tal d'augmentar el seu sentit d'utilitat i de millorar la seva autoestima; c) superar estereotips mutus a través de la interacció directa, i d) avaluar el programa intergeneracional.

Com a valor afegit, i recollint les conclusions d'Ortelli (2012), els diàlegs intergeneracionals no sols creen un espai d'aprenentatge comú, sinó que al mateix temps poden aparèixer nous temes rellevants durant el procés, com ara la igualtat de gènere.

Dos elements són importants perquè els processos d'aprenentatge intergeneracional siguin efectius. Per una banda, emprar estratègies metodològiques adequades, per exemple, al *Libro blanco sobre el envejecimiento activo* (2011) ja s'apunta la utilització de les estratègies que potenciïn la qualitat de la interacció, rols igualitaris, múltiples i canviants per a tots. Un segon element important és la formació del professorat que participa als programes intergeneracionals, no sols com a difusor, sinó per la seva sensibilització i posada en marxa dels programes; fet que els ha de capacitar per desenvolupar la seva pràctica innovadora (García i Troyano, 2006; Imbernón, 2006).

Finalment, destacam la importància de la dimensió social de la qualitat de vida, dimensió que és potenciada als programes intergeneracionals a través de les relacions socials i de la comunicació interpersonal que afecten directament la millora del benestar personal i la qualitat de vida (Amer, Pascual i March, 2016).

3. Metodologia

Participants

L'intercanvi d'aprenentatges ha de tenir una base prèvia que permeti aprofitar al màxim l'espai intergeneracional. Per aquest motiu, es varen seleccionar dos grups universitaris que compartien, al mateix semestre, competències i aprenentatges a les seves assignatures. En aquest cas, es va plantejar la participació del grup de 3r de la UOM, de l'assignatura La gent gran al segle XXI: nous rols, nous reptes, i un subgrup d'alumnes de l'assignatura Convivència i gestió de conflictes, de 3r de Pedagogia.

Instruments

Amb l'objectiu d'aprofitar al màxim les sessions, es plantejà un treball previ amb els dos grups (vegeu l'apartat següent); a partir d'aquest treball, es realitzà un guió previ per a cada una de les sessions; un guió obert que permetia debatre en petits grups els principals aspectes centrals de cada sessió; la primera sessió destinada a les persones grans al segle XXI i la segona, a les relacions intergeneracionals.

Procediment

Tot i ser un element diferenciador d'un programa intergeneracional, els diàlegs intergeneracionals intentaren tenir present els deu principis bàsics dels programes intergeneracionals de Sánchez, Kaplan i Sáez (2010):

- 1) *Establir amb claredat l'objectiu* mitjançant una presentació prèvia als dos grups participants de la proposta i dels objectius que s'hi ha de treballar.
- 2) *Reunir les entitats més convenients per al seu desenvolupament*: selecció dels dos grups participants amb el mateix nombre de cursos realitzats a la UIB i amb competències semblants en assignatures que cursen.
- 3) *Aconseguir suport intern i preparació del personal*: es va comptar amb una catedràtica experta en gerontologia, amb una professora que impartia docència als dos grups i amb quatre alumnes col·laboradores.

- 4) *Implicar en el procés de planificació els participants:* en les sessions prèvies es varen anotar les principals aportacions i reflexions per tal de poder adaptar els debats als interessos dels grups.
- 5) *Preparar els participants abans del programa:* les sessions prèvies serviren també per preparar els dos grups per als diàlegs.
- 6) *Sintonitzar amb les necessitats i aspiracions dels voluntaris:* amb els alumnes de la UOM es va poder realitzar amb les intervencions espontànies a les sessions lectives prèvies i amb els alumnes del grau de Pedagogia es va poder treballar als diferents grups de discussió que es realitzen de forma quinzenal a les sessions pràctiques, especialment a la sessió de conflictes familiars.
- 7) *Dissenyar activitats adequades des del punt de vista del desenvolupament del programa:* es va optar per la proposta de diàlegs intergeneracionals perquè és l'estratègia que més s'adequava als interessos dels participants i als objectius de l'assignatura. També es varen programar les sessions tenint present la temporalització de cada assignatura.
- 8) *Escollir activitats que s'adeqüin culturalment.*
- 9) *Proposar activitats que tinguin a veure amb els interessos dels participants:* la demanda d'interacció intergeneracional era una constant transversal a les aportacions dels participants en els temes anteriorment tractats a les assignatures.
- 10) *Iniciar-ho a poc a poc, seqüenciant el desenvolupament progressiu del programa:* es plantejaren dues sessions, tot i que, en acabar, els mateixos protagonistes reclamaren una segona part (fer els diàlegs a les sessions dels alumnes de grau) i recomanaren el manteniment d'aquesta activitat en cursos posteriors.

Cal comentar que com que el grup d'alumnes de 3r de Pedagogia era més nombrós que el de la UOM, sols n'hi va participar un subgrup, aquells que mostraren motivació i disponibilitat horària.

Amb l'alumnat de Pedagogia, s'establí una base per als debats intergeneracionals quan es treballà el tema de «conflictes familiars» i es va fer especial incidència en les relacions intergeneracionals a les sessions pràctiques de l'assignatura. La taula següent mostra, de forma esquemàtica, la temporalització dels continguts de cada grup, així com les dates dels diàlegs intergeneracionals. S'hi pot comprovar que s'hi establiren les bases per a cada sessió de diàleg intergeneracional prèvia a les sessions dels diàlegs en cada grup i que després s'hi donà continuïtat.

Taula 1 | Temporalització de les assignatures i dels diàlegs intergeneracionals.

Setmana	Assignatura GRAU	Assignatura UOM	Debats intergeneracionals
14/02	Conceptes claus «Interessos juvenils»		
21/02	Elements del conflicte «Interessos juvenils»		
28/02	Mediació (1) «Política i joventut»		
07/03	Anàlisi dels conflictes «Política i joventut»		
13/03	Gestió dels conflictes «Conflictes juvenils»		
21/03	Competència social «Conflictes juvenils»		
28/03	Conciliació / negociació «Conflictes familiars»		
4/04	Mediació (2) «Conflictes familiars»	La vellesa avui en dia. Mites i realitats (edatisme)	
11/04	Conflictes escolars	Tendències demogràfiques, socials, psicològiques, econòmiques i culturals de l'envelliment Les polítiques socials	
VACANCES DE PASQUA			
25/04	Els plans de convivència «Conflictes escolars»	Vulnerabilitat i maltractament en persones grans	Persones grans al segle XXI
2/05	Gestió dels conflictes escolars «Conflictes escolars»	Envelliment actiu	
9/05	Taller Prevenció i Intervenció en <i>Bullying</i>	Programes d'intervenció socioeducativa	Relacions intergeneracionals
15/05	Gestió de conflictes laborals «Conflictes laborals»	Conclusions. Prova final	
23/05	Conflictes familiars i socials «Violència de gènere»		
30/05	Repàs «Violència de gènere»		

*En cursiva es marquen els temes dels grups de discussió de cada sessió pràctica

S'establiren petits grups (entre sis i vuit participants) en cada una de les sessions; cada grup estava format per alumnes de la UOM i de grau. Les alumnes col·laboradores participaren als grups amb la funció complementària de prendre nota de les aportacions de cada subgrup. En cas que el grup no incorporàs l'alumnat col·laborador, un alumne/a de grau era designat prèviament per a aquesta funció.

Les sessions es feren al segon semestre, amb una separació entre elles de quinze dies. La durada de les sessions era d'hora i mitja i s'hi dedicava temps a la distribució dels participants als grups, el debat en petit grup i les conclusions en gran grup.

4. Resultats

La primera sessió de diàlegs intergeneracionals tenia com a objectiu debatre sobre els reptes de les persones grans al segle XXI. S'hi va debatre sobre quins són i quins seran els reptes de les persones grans, els estudiants (de Grau i de la UOM) mencionaren, com a reptes principals, l'evolució de la imatge de les persones grans, la imatge de les persones grans als mitjans de comunicació, com es pot lluitar contra els estereotips i prejudicis de les persones grans, quines són les principals aportacions de les persones grans, el procés d'envelliment i com es pot donar veu i fomentar la participació de les persones grans als diferents àmbits.

Els principals reptes es relacionen amb la salut i l'economia quan es parlen dels reptes actuals; per exemple, la no preparació per a la jubilació s'entén com un risc laboral, i la inserció real dins la societat. Quan es demana pels reptes dels joves quan siguin grans es parla també de reptes econòmics: més anys de vida laboral i no pensió pública.

Un element important fou el debat que es generà en tots els grups sobre el procés d'envelliment, la percepció de quan comença i la concepció individual de «persona gran». Amb tot, la salut es configura com el principal obstacle per no poder desenvolupar aquesta etapa vital tal i com un desitja. L'edat de cada individu es concep com a un nombre, el que té importància és la salut i les ganes de fer coses.

S'entén que tant els reptes com els prejudicis i els edatismes es poden combatre gràcies a l'envelliment actiu i la participació activa i real als diferents àmbits; oferint, la societat, resposta a les necessitats d'aquest col·lectiu i aprofitant la seva vàlua i experiència (i no sols en moments puntuals com els períodes electorals). El mateix es recomana per rompre els mites i prejudicis sobre els joves.

En l'àmbit familiar es confirmen valors de respecte i de valoració; tot i que la participació sovint s'hi veu condicionada per situacions externes (laborals, principalment), és a dir, que

influeixen per a les persones grans en la cura (de vegades abusiva) dels nets i, socialment, per l'obligació de jubilar-se.

Respecte a la incorporació de les noves tecnologies, la majoria de persones grans no se sent identificada quan es parla d'esclatxa digital i sent que s'ha adaptat com la resta; tot i que reconeix que hi ha persones grans que sí poden tenir dificultats en la seva utilització.

Quant a la segona sessió, s'inicià amb una (auto)conceptualització de les generacions que hi participaren. S'hi relatà que poden ser diferents pel context i les expectatives que es tenen de cada generació, per exemple per la influència de la religió en tots els àmbits (per exemple, en l'educació), les dificultats de l'època de la postguerra i les de l'època actual, de canvis constants; de fet, l'estabilitat familiar i laboral és una característica de la generació de les persones grans que no se cita en la dels joves, també se cita l'edat general per emancipar-se.

En demanar com s'entenia i entén la joventut avui en dia, es relaten com a aspectes positius els canvis vers les dones, el fet de poder expressar l'opinió, la major comunicació familiar i el l'accés universal a l'educació superior. Com a aspectes negatius, les dificultats per accedir a una llar i tenir un futur més incert. Relacionat amb els estereotips de cada generació, la dels joves és identificada com mandrosa, fracàs escolar i molta permissivitat (o no control familiar en el consum d'oci), poca col·laboració familiar i el fet de «tenir-ho tot». Les persones grans s'identifiquen amb l'aïllament, la inutilitat i que són vists com una despesa econòmica.

Quant a la cura dels nets, es relata que abans hi havia més diferències de gènere a l'hora de dur a terme tasques de cura (cuinar, acompanyar...), tot i que es mantenen: els padrins s'encarreguen de fer les tasques de cara a l'exterior (acompanyar els nets a l'escola, a les activitats extraescolars...), mentre que la padrina s'encarrega de les tasques de casa (fer el dinar, vestir els infants,...), encara que la incorporació de les dones al mercat laboral ha equiparat aquestes tasques. També es menciona que ara les relacions són més properes, mentre que abans venien marcades pel distanciament i el respecte.

Sobre els valors de cada generació, s'apunten els d'obediència i respecte de la generació gran, mentre que la dels joves es relaciona amb més llibertat, educació, mobilitat i amistat (front a la família); també s'hi apunta més materialisme i consumisme. Amb tot, s'explica que el canvi de valors pot venir també relacionat pels viatges que els joves han pogut fer.

S'identifica com a principal valor de les relacions intergeneracionals la transmissió de valors familiars i l'ajuda econòmica que suposa cuidar els nets. Quan es demanen les aportacions individuals que han rebut d'una relació intergeneracional, es mencionen l'afecte, l'estimació, la confiança i l'afinitat, especialment entre mares i filles. Amb tot,

la variable cultural i la temporal influeixen definitivament en aquestes relacions; per exemple, la millora de la qualitat de vida de les persones grans i el fet de l'augment de la cura de nets fa que les relacions intergeneracionals siguin més i més fortes.

Per tal de fomentar aquestes relacions, es comenten les visites (no sols quan es necessiten), emprar aquest temps per aprendre alguna cosa que una generació ja sap fer. En l'àmbit comunitari, els programes intergeneracionals socioeducatius es cataloguen com molt importants i per aquest motiu s'haurien de potenciar a nivell familiar, comunitari i laboral.

5. Conclusions

Les relacions intergeneracionals han demostrat que són una bona estratègia per poder potenciar l'apropament entre generacions a diferents àmbits. En aquest sentit, a més de potenciar aprenentatges entre iguals, ajuda a conèixer i a valorar més generacions que, si bé pel dia a dia han perdut contacte, tenen interessos i preocupacions similars (Sánchez, Kaplan i Sáez, 2010).

Les diferents experiències de programes intergeneracionals han demostrat efectes positius en aquest sentit. Per exemple, en l'eliminació d'estereotips mutus, la difusió d'una imatge positiva de les persones grans gràcies al contacte directe i de la seva potencialitat a nivell familiar, comunitari i social (Pinazo-Herrandis et al., 2016). Segurament aquest ha estat un dels motius de la seva proliferació a nivell mundial (Amer, Pascual i March, 2016).

En el nostre cas, plantejam una experiència de diàlegs intergeneracionals en un entorn universitari, que ha estat possible perquè ja es té una base consolidada de l'aprenentatge al llarg de tota la vida i dels programes universitaris per a persones grans. Al mateix temps, diferents estudis previs sobre relacions intergeneracionals en entorns universitaris no sols han potenciat intercanvis entre grups universitaris, sinó que també ens acosten a experiències en nombre de sessions (2), com ara Zuccherò (2010) o Loe (2013), i en el fet de seleccionar grups de grau que es relacionen directament amb la gerontologia i, especialment, en l'educació al llarg de tota la vida (Pinazo-Herrandis et al., 2016).

Cal comentar que les bases establertes abans dels diàlegs han pogut potenciar uns espais d'aprenentatge en què els temes han pogut ser compartits i han resultat interessants per als participants; a més, la incorporació d'experiències pròpies sovint ha pogut potenciar la participació i les opinions als grups; és a dir, que tant la tasca prèvia com el fet de ser temes viscuts o que preocupen als participants han potenciat la participació. De fet, com assenyalaven Aguirre, Altuve, de Luca i Huarte (2011), els temes han pogut servir de pont entre diferents generacions.

Probablement aquesta experiència, tot i que puntual, ha influït en els participants, tal i com ho assenyalaren els alumnes de grau a les seves avaluacions de l'assignatura. Destacam l'empoderament, l'intercanvi de punts de vista que potencia un aprenentatge significatiu, el respecte a diferents visions, la percepció positiva de l'altra generació i la comprensió com a principals aportacions pedagògiques (Pinazo-Herrandis et al., 2016).

Agraïments

Les autores expressen la seva gratitud al grup d'alumnes de 3r de Pedagogia i de 3r de la UOM que han participat en l'experiència i a les alumnes col·laboradores Emylse Mas, Marisa Sáez, Agnès Figuerola i Aina Obrador.

Referències bibliogràfiques

Abellán, A. i Pujol, R. (2016). *Un perfil de las personas mayores en España, 2016. Indicadores estadísticos básicos*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC). Centro de Ciencias Humanas y Sociales (CCHS). Informes Envejecimiento en red, 14.

Aguirre, S. E., Altuve, M. A., de Luca, M. C. i Huarte, G. A. (2011). Un encuentro con el conocimiento a través del diálogo intergeneracional. *Propentes, Artes y Letras Año 0*(1).

Amer, J., Pascual, B. i March, M. (2016). Las relaciones intergeneracionales en Europa, presente y futuro. Empoderamiento de las personas mayores. Orte, C. i Vives, M. *Compartir la infancia. Proyectos intergeneracionales en las escuelas*. Barcelona: Octaedro, 11-30.

Asamblea General de las Naciones Unidas (1948). *Declaración Universal de los Derechos Humanos*.

Camacho, J. M. (2006). La educación a lo largo de toda la vida. La formación de las personas mayores. *Cuestiones Pedagógicas*, 18, 239-255.

Clyne, M., Cordella, M., Schüpbach, D. i Maher, B. (2013). Connecting younger second-language learners and older bilinguals: interconnectedness and social inclusion. *International Journal of Multilingualism*, 10 (4), 375-393. doi: 10.1080/14790718.2013.832120

Corrigan, T., McNamara, G. i O'Hara, J. (2013). Intergenerational learning: A valuable learning experience for higher education students, Egitim Arastirmalari. *Eurasian Journal of Educational Research*, 52, 117-136.

Delors, J. (coord.) (1996). *La educación encierra un tesoro. Informe de la UNESCO de la Comisión Internacional sobre educación para el siglo XXI*. Madrid: Santillana.

Gairín, J.; Rodríguez-Gómez, D.; Armengol, C. i Arco, I. del (2013). El acceso a la universidad para personas mayores en España. Los programas universitarios para personas mayores. Revisando la realidad. *Revista de Orientación Educativa*, 51, 45-65.

García, A. J. i Troyano, Y. (2006). Docencia universitaria de calidad para personas mayores en el espacio europeo de educación superior. *Revista de Enseñanza Universitaria*, 27, 33-41.

Hatton-Yeo, A. (2015). A personal reflection on the definitions of intergenerational practice. *Journal of Intergenerational Relationships*, 13, 283-284.

Hantman, S., Oz, M. B., Gutman, C. i Criden, W. (2013). Bringing Older Adults Into the Classroom: The Sharing Community Model. *Gerontology & Geriatrics Education*, 34(2), 135-149. doi: 10.1080/02701960.2012.679372

Imbernón, F. (2006). *La formación del profesorado*. Madrid: Paidós Ibérica.

IMSERSO (2011). *Libro blanco sobre el envejecimiento activo*. Madrid: IMSERSO. Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad.

Jiménez, A., Palmero, C. i Luis. M. I. (2013). Gestión de calidad en los programas universitarios de personas mayores. Implicaciones para el alumnado. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 1(3), 347-354.

Krout, J. A., Bergman, E., Bianconi, P., Caldwell, K., Dorsey, J., Durnford, S., Erickson, M. A., Lapp, J., Monroe, J. E., Pogorzala, C. i Taves, J. V. (2010). Intergenerational Service Learning With Elders: Multidisciplinary Activities and Outcomes. *Gerontology & Geriatrics Education*, 31(1), 55-74. doi: 10.1080/02701960903578329

Lirio Castro, J. i Morales Calvo, S. (2012). El reto de la formación del profesorado para la calidad en las universidades de mayores. *Revista Interuniversitaria de Pedagogía Social*, 19, 155-168.

Loe, M. (2013). The Digital Life History Project: Intergenerational Collaborative Research. *Gerontology & Geriatrics Education*, 34(1), 26-42. doi: 10.1080/02701960.2012.718013

Martínez, S. (2014). V Encuentro intergeneracional universitario. Envejecimiento en red. Recuperat de: <https://envejecimientoenred.wordpress.com/2014/03/14/v-encuentro-intergeneracional-universitario/>

Morón-Marchena, J. A. (2014). Educación y personas mayores. *Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 17(1), 107-121. doi <http://dx.doi.org/10.6018/reifop.17.1.198871>

Muñoz, I. M. (2012). Una mirada a la educación de personas mayores: de educación permanente a educación a lo largo de la vida. *Revista Electrónica de Investigación y Docencia (REID)*, 7, 105-125.

Newman, S. i Sánchez, M. (2007). Los programas intergeneracionales: concepto, historia y modelos. A Sánchez, M. (coord.). *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades*. Colección Estudios Sociales, 23. Barcelona: Fundación «la Caixa».

- Ortelli, P. (2012). Aprender de los mayores: un intercambio intergeneracional en los Altos de Chiapas. *Chasqui. Revista Latinoamericana de Comunicación*, 120, 41-45.
- Ortiz, D. V., Cross, S. L. i Day, A. (2012). Insightful Learning of Life's Lessons with Older Adult Guests in the Classroom. *Educational Gerontology*, 38(12), 854-866. doi: 10.1080/03601277.2012.660844.
- Pinazo-Herrandis, S., Agulló, C., Conató, J., Moreno, S., Torró, I. i Torró, J. (2016). Compartiendo visiones sobre la educación. Un proyecto intergeneracional con sèniors de la Universitat de Majors y estudiantes de Magisterio. *Educar*, 52(2), 337-357.
- Sánchez, M. Kaplan, M. i Sáez, J. (2010). *Programas intergeneracionales. Guía introductoria*. Colección Manuales y Guías. Serie Personas Mayores. Madrid: IMSERSO, 11-41.
- Shippee, T. P., Schafer, M. i Pallone, K. (2008). Building the «Bridge» Linking Gerontology Education to a Local Retirement Community. *Gerontology & Geriatrics Education*, 28(4), 57-70. doi: 10.1080/02701960801963102
- Subirats, J. (2011). El reto de la nueva ciudadanía. Nuevos relatos y nuevas políticas para distintas personas mayores. A Causapié, P. et al. (coords.). *Envejecimiento activo. Libro blanco*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad. Secretaría General de Política Social y Consumo / Instituto de Mayores y Servicios Sociales (Imsero).
- Tam, M. (2014). Intergenerational Service Learning Between the Old and Young: What, Why and How. *Educational Gerontology*, 40(6), 401-413. doi: 10.1080/03601277.2013.822201
- Van Den Heuvel, W. (2015). Value reorientation and intergenerational conflicts in ageing societies. *Journal of Medicine and Philosophy*, 40, 201-220.
- Zuchero, R. A. (2010). Share Your Experience and I'll Lend You My Ear: Older Adult Outcomes of an Intergenerational Service-Learning Experience. *Gerontology & Geriatrics Education*, 31(4), 383-402. doi: 10.1080/02701960.2010.528275.

Autores

CARMEN ORTE SOCIAS

Santander, Cantàbria. Llicenciada en Psicologia i doctora en Ciències de l'Educació; catedràtica d'universitat de Pedagogia de la Inadaptació Social del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB. IP del Grup de Recerca i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB. Directora del Laboratori d'Investigació sobre Família i Modalitats de Convivència (LIFAC). Directora del Màster Universitari. Intervenció Socioeducativa amb Menors i Família (MISO). Codirectora de l'Anuari de l'educació de les Illes Balears. Directora de la International Summer Senior University.

Està especialitzada en temes d'inadaptació social i en educació de persones grans. El curs 1997-1998, juntament amb el professor Martí X. March Cerdà, va crear la Universitat Oberta per a Majors (UOM) a les Illes Balears, que ha dirigit fins al mes de juliol de 2013. És la directora de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal de la UIB des de 2007. Ha dirigit i dirigeix projectes de R+D i altres projectes de tipus educatiu i social, sobre els quals ha fet diverses publicacions en l'àmbit nacional i internacional.

Des de 2003 és investigadora principal en diversos estudis competitius sobre la prevenció del consum de drogues i altres conductes problemàtiques, i sobre l'educació per a la competència familiar del Ministeri d'Economia i Competitivitat, i també de diverses investigacions europees en el context de la formació de formadors en prevenció de drogues, de la formació al llarg de tota la vida per a persones grans i de l'educació intergeneracional en diversos països europeus.

MARGALIDA VIVES BARCELÓ

Palma (1978). Llicenciada en Psicopedagogia i doctora amb menció europea en Ciències de l'Educació per la UIB. Professora contractada doctora interina del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques. Entre les seves línies de recerca principals destaca la qualitat de vida, el suport social a les persones grans, l'aprenentatge al llarg de tota la vida, la inadaptació infantil i juvenil i la gestió de conflictes. Ha fet una estada a la Universitat de Sheffield, on va treballar amb el doctor Alan Walker en la qualitat de vida en la gent gran. És membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB, membre suplent de l'Observatori de la Gent Gran (IMAS) i participant en la comissió de Protecció del Major d'aquest observatori.